

เปรียบเทียบธรรมชาติของมนุษย์ในพุทธปรัชญากับปรัชญาของอริสโตเติล
COMPARING HUMAN NATURE TO BUDDHIST PHILOSOPHY AND
ARISTOTLE'S PHILOSOPHY

พระมหาอรรถพงษ์ สิริโสภณ*

Phramaha Atthapong Sirisopano

วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม*

E-mail : Philosophy-Roi-Et@hotmail.com

บทนำ

ธรรมชาติของมนุษย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท ตามทรรศนะของพุทธปรัชญา คำว่า “ธรรมชาติของมนุษย์” ตามรูปศัพท์ หมายถึง สภาวะที่เกิดเอง มีเอง และเป็นอยู่เองตามเหตุปัจจัยภายในชีวิตมนุษย์ ถ้าเป็นความหมายตามทรรศนะของนักปราชญ์ หมายถึง กฎธรรมชาติที่มนุษย์ต้องเป็นไปตามนั้น ต้องทำหน้าที่ตามนั้น จะได้รับผลตามนั้นและภาวะ คือ ความเป็นผู้ที่ฝึกได้และต้องฝึก

มนุษย์โดยธรรมชาติแล้วเป็นสัตว์ที่มีศักยภาพ คือ ความสามารถที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ประเสริฐที่สุดได้แฝงอยู่ ทั้งนี้โดยอาศัยธรรมชาติที่มีติดตัวมาแต่กำเนิด คือ “ความเคยชิน” และ “ศรัทธา” เป็นเครื่องมือในการฝึกฝนด้านศีล และอาศัยผลจากความเป็นผู้มีศีลไปฝึกฝนพัฒนาด้านจิตและด้านปัญญาต่อไปจนกว่าจะได้คุณสมบัติ คือ ความเป็นผู้มีตนที่ฝึกฝนพัฒนาดีแล้ว ทั้งด้านกาย ศีล จิต และปัญญา

ถ้ามองในแง่จิตวิทยา การได้เกิดมาเป็นมนุษย์ถือว่าเป็นสิ่งที่มีค่าสูงสุด และเป็นความโชคดีอย่างยิ่งโดยธรรมชาติ เพราะการได้กำเนิดเป็นมนุษย์เป็นโอกาสที่ดีสำหรับบำเพ็ญบารมีในระดับที่สูงขึ้นไป แต่ชีวิตมนุษย์ จะมีคุณค่าและประเสริฐอย่างแท้จริงต้องมีคุณธรรม มีการประกอบกุศลกรรมตลอดชีวิต เพราะการวัดคุณค่าและความประเสริฐของชีวิตมนุษย์ ไม่ได้อยู่ที่ใครมีเวลาอยู่ในโลกนี้ได้ยาวนานที่สุด แต่อยู่ที่การทำความดี มนุษย์ที่ทำความดีแม้เพียงวันเดียว เป็นผู้ประเสริฐกว่ามนุษย์ที่มีอายุ ๑๐๐ ปี แต่ไม่ได้ทำความดีอะไรเลย

ธรรมชาติส่วนที่เป็นจิตหรือวิญญาณของมนุษย์เกิดจากสังขาร (การปรุงแต่ง) โดยธรรมชาติเดิมแท้ผ่องใส แต่เศร้าหมองไปเพราะกิเลสที่มาห่อหุ้ม จิตมีลักษณะเฉพาะ คือ ไร้รูป ไม่มีขนาด ไม่มีน้ำหนัก ไม่กินที่ ต้องการที่อยู่อาศัย ทำหน้าที่รับและรู้อารมณ์ สามารถสั่งสมนามธรรมทั้งฝ่ายดีและชั่วได้ เป็นพลังงาน

แห่งชีวิต ทั้งในด้านการสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ มีลักษณะวิจิตร เกิดและดับเร็ว เกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไปเป็นกระแสตลอดเวลา ชอบดั้นร่น กลับกลอก รักขายาก ห้ามายาก เปลี่ยนแปลงเร็ว ใฝ่ในอารมณ์ตามที่ใคร มีความละเอียดมาก สามารถท่องเที่ยวไปได้ไกล ไปไหนไปดวงเดียว สามารถฝึกฝนพัฒนาให้มีระดับที่ดีงามยิ่งๆ ขึ้นไปได้ รักษาได้ ดัดให้ตรงได้ เมื่อได้รับการฝึกฝนพัฒนาดีแล้ว นำบรมสุขมาให้แก่เจ้าของชีวิต คุณสมบัติทางจิตของพระอรหันต์บุคคลทั้ง ๔ เป็นตัวอย่างอันดีของการฝึกฝนพัฒนาจิต จิตมุนษย์มีทั้งธรรมชาติฝ่ายสูงหรือฝ่ายบวก และธรรมชาติฝ่ายต่ำหรือฝ่ายลบ ฝ่ายสูงเรียกว่า “กุศลจิตและกุศลเจตสิก” ฝ่ายต่ำ เรียกว่า “อกุศลจิตและอกุศลเจตสิก” จิตมุนษย์ตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์ คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา มุนษย์มีจิตเป็นธรรมชาติพิเศษ เพราะจิตการทำงานที่วิจิตร มีความซับซ้อน มีความประณีตในด้านการใช้ปัญญา สามารถสร้างคุณสมบัติที่เป็นยอดปรารถนาให้ได้

วิญญานของมุนษย์เป็นธรรมชาติที่รู้แจ้งเมื่อมีอารมณ์กระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ เกิดขึ้นเพราะมีเหตุปัจจัยให้เกิด เช่น อาศัยตากับรูปกระทบกัน เกิดจักขุวิญญาน อาศัยหูกับเสียงกระทบกัน เกิดโสตวิญญาน เป็นต้น วิญญานมีลักษณะเป็นนามธรรม เป็นเหตุปัจจัยให้มุนษย์สามารถมองเห็นได้ยินเสียง ได้กลิ่น รู้รส รู้การถูกสัมผัส

และรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในใจ เป็นเหตุปัจจัยแห่งสุขและทุกข์ได้ เป็นเหตุปัจจัยให้เกิดรูปขันธ์และนามขันธ์อื่นๆ ของมุนษย์ วิญญานของมุนษย์มี ๖ คือ จักขุวิญญาน โสตวิญญาน ฆานวิญญาน ชิวหาวิญญาน กายวิญญาน และมโนวิญญาน

ธรรมชาติที่มุนษย์มีเสมอเหมือนสรรพสิ่ง คือ ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกฎธรรมนิยาม หรือกฎไตรลักษณ์ ได้แก่ ต้องเปลี่ยนแปลง ไม่เที่ยงแท้ (อนิจจตา) มีความขัดแย้ง บีบคั้น กดดันอยู่ภายในตลอดเวลา (ทุกขตา) และหาตัวตนที่แท้จริงโดยปรมาตมไม่ได้ (อนัตตตา)

มุนษย์ผู้ชาย และผู้หญิงมีธรรมชาติที่เหมือนกัน คือ ประกอบด้วยขันธ์ ๕ หรือรูปกับนามเหมือนกันมีโอกาที่จะถูกกิเลสตัณหาชนิดต่างๆ ครอบงำได้เหมือนกัน มีความเป็นมุนษย์เท่าเทียมกัน ตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์เหมือนกัน มีความสามารถในการบรรลุธรรมชั้นสูงได้เหมือนกัน ส่วนธรรมชาติที่แตกต่างกัน ได้แก่ รูปร่างกาย, ทรวดทรง, เครื่องหมายประจำเพศ, กิริยา, อาการ, สภาพและภาวะที่ยึดครองอยู่ของแต่ละเพศ ทั้งชายและหญิงสามารถเปลี่ยนภาวะเป็นอีกฝ่ายหนึ่งได้ ถ้าพลังของกุศลกรรมและอกุศลกรรมมากพอที่จะทำให้เปลี่ยนแปลง ข้อด้อยของเพศหญิงในปัจจุบันชาติ คือ ไม่มีโอกาส ไม่อยู่ในฐานะที่จะเป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ และเป็นหัวหน้าเทพชั้นต่างๆ ได้ แต่เพศหญิงสามารถทำบุญและ

อธิษฐานให้ตนเองเปลี่ยนเพศเป็นชายในภาพต่อไปได้ ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีความสัมพันธ์ต่อกันในมิติต่างๆ เพราะธรรมชาติที่เรียกว่า “ความรัก” เป็นเหตุปัจจัย ซึ่งสุดแท้แต่ว่าเป็นความรักที่เกิดจากอะไร

มนุษย์มีความทุกข์เป็นปัญหาพื้นฐานของชีวิต และมีความสุขเป็นเป้าหมายของชีวิต ธรรมชาติที่เป็นเหตุปัจจัยแห่งทุกข์ของมนุษย์ คือ กิเลส ๑๐ ชนิด, โลภียกุศลเหตุ ๓, อกุศลจิตและอกุศลเจตสิกที่มีกิเลส ๑๐ ชนิดรวมอยู่ด้วย, จิตและเจตสิกฝ่ายอกุศลและฝ่ายโลภียกุศลเหตุทั้งหมด ทั้งหมดนี้ก่อให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นในชั้น ๕ กล่าวรวบยอดแล้ว การยึดมั่นถือมั่นในชั้น ๕ คือเหตุแห่งทุกข์ของมนุษย์ ส่วนธรรมชาติที่เป็นเหตุแห่งความสุข คือ การปฏิบัติตามหลักอริยมรรคมีองค์ ๘ (อัฐังคิกมรรค) คือ เห็นถูก, คิดถูก, พูดถูก, ทำถูก, เลี้ยงชีวิตถูก, พยายามถูก, มีสติสมบูรณ์อย่างถูกต้อง และทำตนให้สงบจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย กล่าวโดยย่อ ธรรมชาติที่เป็นเหตุแห่งทุกข์และสุขของมนุษย์ คือ ธรรมชาติฝ่ายสูงและฝ่ายต่ำในใจของมนุษย์นั่นเอง (พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ๒๕๔๐ : ๑๓๕)

ธรรมชาติของมนุษย์ในปรัชญาของอริสโตเติล

ตามทรรศนะของอริสโตเติล คำว่า “ธรรมชาติของมนุษย์” (Human

nature) หมายถึง สารัตถะที่มีอยู่เอง มีจุดจบในตนเอง บ่อเกิดหรือผลรวมของภาวะต่างๆ ที่มีมาพร้อมกับมนุษย์ และมีพัฒนาการเต็มที่หรือสมบูรณ์แล้ว ส่วนทรรศนะในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ทั้งด้านอภิปรัชญาและจริยศาสตร์ เป็นดังนี้

มนุษย์มีองค์ประกอบของชีวิต ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นกาย (Body) และส่วนที่เป็นวิญญาณ (Soul) กายของมนุษย์จัดเป็นธรรมชาติภาคสสารที่เกิดจากการรวมตัวกันของธาตุพื้นฐาน ๔ ประการ คือ ดิน (Earth) ไฟ (Fire) ลม (Air) น้ำ (Water) เป็นที่ตั้งอยู่ของอวัยวะสำหรับการรับรู้ ๕ อย่าง คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง กายของมนุษย์มีลักษณะต้องเปลี่ยนแปลง (Change) เสื่อมสลายไปตามกาลเวลา โดยผ่านกระบวนการของภาวะแฝงและภาวะจริงแฝง (Potentiality and Actuality) ไม่ใช่อมตะ ส่วนวิญญาณ (Soul) จัดเป็นภาคอสสาร เป็นส่วนที่สำคัญที่สุด เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ของชีวิต เพราะเป็นหลักการของชีวิต (Life Principle) เป็นภาวะจริงของร่างกาย เป็นแบบของชีวิตมนุษย์ วิญญาณอาศัยร่างกายดำรงอยู่ เป็นเอกภาพกับร่างกายไม่เคยแยกกันอยู่ มีความสัมพันธ์กับร่างกาย แต่ไม่ใช่ส่วนประกอบของร่างกาย อริสโตเติลแบ่งวิญญาณของมนุษย์ ออกเป็น ๓ ประเภท และแบ่งหน้าที่ของวิญญาณไว้ ๓ ประการ ตามประเภทนั้นๆ คือ ๑)

อาหารวิญญาณ หรือ พืชวิญญาณ (Nutritive Soul) ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงชีวิต ๒) ผัสสะวิญญาณ (Sensitive Soul) ทำหน้าที่รับรู้สิ่งต่างๆ ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง ๕ และ ๓) วิญญาณแห่งเหตุผล (Rational Soul) ทำหน้าที่คิดอย่างมีเหตุผล

เฉพาะวิญญาณแห่งเหตุผลของมนุษย์ มีภาวะอย่างหนึ่งที่เรียกว่า “Nous” (อนตรจิต, จิต, ปัญญา, เหตุผล, จิตสากล) อยู่ภายใน ภาวะนี้มาจากพระเจ้าซึ่งเป็นเหตุผลสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้จึงถือว่า วิญญาณแห่งเหตุผลเป็นธรรมชาติพิเศษที่สุดในตัวมนุษย์ เพราะ (๑) เป็นธรรมชาติส่วนที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากพืชและสัตว์ทั่วไป (๒) ทำให้มนุษย์มีศักยภาพที่สำคัญ ๒ ประการ คือ มีพลังในการคิดได้ด้วยเหตุผล และมีความรู้จักรับผิดชอบชีวิต (๓) เป็นเครื่องมือที่สำคัญให้มนุษย์ได้ใช้ในการพิจารณาตัดสินใจเลือกเอาคุณธรรมมาถือปฏิบัติในชีวิต (๔) ทำให้มนุษย์มีความสามารถในการรับรู้โลก เป็นตัวประสานการรับรู้ร่วมกันของผัสสะทั้ง ๕ (๕) สามารถสร้างภาพเลียนแบบหรือเพิ่มเติมสิ่งที่ตนเองรู้ (๖) ทำให้มนุษย์มีความจำได้ ระลึกลย้อนหลังได้ (๗) มีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล (๘) เป็นธรรมชาติที่ทำให้มนุษย์สามารถเข้าถึงภาวะสูงสุดของความเป็นมนุษย์ คือ ความสุขและความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ (๙) เป็นอมตะ คงอยู่นิรันดรไม่แตกสลายไปตามร่างกาย

มนุษย์มีธรรมชาติที่เสมอเหมือนกับสรรพสิ่ง ๒ ประการ คือ ๑) มีความเปลี่ยนแปลง (Change) ๒) มีภาวะแฝงและภาวะจริง (Potentiality and Actuality) ธรรมชาติทั้ง ๒ ประการนี้เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันในฐานะเป็นตัวแสดงลักษณะของกันและกัน เฉพาะความเปลี่ยนแปลง อริสโตเติลเชื่อว่าเกิดจาก “บางอย่างจากบางสิ่ง” ที่มีอำนาจทำให้สิ่งอื่นเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง แต่ตนเองไม่เคลื่อนไหว (Unmoved Mover) และมนุษย์ทุกคนเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีจุดหมายปลายทางที่เหมาะสม ซึ่งได้แก่ ความสุข ภาวะสูงสุดของความเป็นมนุษย์ คือ การเป็นมนุษย์สมบูรณ์แบบหรือมีแบบบริสุทธ์ ส่วนภาวะแฝงและภาวะจริงนั้นเป็นสิ่งที่มีความกับแบบของมนุษย์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ๒๕๔๑ : ๒๓๑)

ธรรมชาติพิเศษของมนุษย์มองได้เป็น ๒ แ่ง คือ ๑) ในแง่จิตวิทยา แ่งนี้ภาวะแฝง และ ภาวะจริงที่เป็นลักษณะเฉพาะของมนุษย์จัดเป็นธรรมชาติพิเศษของมนุษย์ เพราะบอกให้มนุษย์ทราบว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีภาวะแฝงบางอย่างรอให้ได้รับการพัฒนาจนกลายเป็นภาวะจริง ๒) ในแง่ธรรมชาติที่เป็นองค์ประกอบแห่งชีวิต ในแง่นี้วิญญาณจัดเป็นธรรมชาติพิเศษของมนุษย์ เพราะมีสมรรถภาพที่ดีเยี่ยมหลายประการ เช่น ทำให้มนุษย์เป็นที่รู้คิดด้วย

เหตุผล ทำให้มนุษย์มีฐานะที่สูงส่งกว่าพืช และสัตว์เครื่องนุ่งห่มทั่วไป เป็นต้น

มนุษย์เป็นสัตว์ที่ทำอะไรอย่างมีจุดมุ่งหมาย จุดหมายสูงสุดในชีวิตมนุษย์คือ “ความสุข” ความสุขในที่นี้ หมายถึง กิจกรรมทางวิญญาณที่สอดคล้องกับคุณธรรมสมบูรณ์ อริสโตเติลแบ่งความสุขของมนุษย์ เป็น ๓ ระดับ คือ (๑) ความสุขของสามัญชนทั่วไป ได้แก่ ความสุขที่เกิดจากการกินอยู่ หลับนอน เกิดจากการกระทำที่มุ่งความบันเทิง เรืองรมย์ มุ่งความสนุกสนานเป็นหลัก อาจเรียกว่า “ดิรัจฉานสุข” (๒) ความสุขของผู้ที่มีชีวิตทางการเมือง ต้องการความร่ำรวยและเกียรติยศ อาจเรียกว่า “มนุษย์สุข” (๓) ความสุขของผู้ที่มีวิถีชีวิตเป็นนักคิดและนักปรัชญา อาจเรียกว่า “อภิศานสุข” ในความสุขทั้ง ๓ ระดับนี้ อริสโตเติลยกย่องความสุขระดับที่ ๓ ว่าเป็นความสุขระดับสูงสุด ดีที่สุด น่าพึงพอใจที่สุด และถือเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดที่แท้จริงในชีวิตมนุษย์

ธรรมชาติภายในใจที่มีอิทธิพลต่อความสุขความทุกข์ของมนุษย์ มี ๒ ประการ คือ เหตุผลและอารมณ์ ด้วยเหตุนี้ อริสโตเติล จึงแบ่งคุณธรรมของมนุษย์ ออกเป็น ๒ ประเภทให้เหมาะกับอารมณ์ และเหตุผล คือ ๑) คุณธรรมด้านพุทธิปัญญา (Intellectual Virtues) เพื่อใช้กับเหตุผล ๒) คุณธรรมด้านศีลธรรม (Moral Virtues) เพื่อใช้ควบคุมอารมณ์ที่ไม่ดี สร้างอารมณ์ที่ดี อริสโตเติล สอนให้

มนุษย์ใช้คุณธรรมเพื่อควบคุมกิเลสตัณหาเท่านั้น ไม่ให้ใช้คุณธรรมเพื่อทำลายกิเลสตัณหา

มนุษย์มีธรรมชาติเป็นสัตว์การเมืองและเป็นสัตว์สังคม เพราะ ๑) มนุษย์มีสัญชาตญาณทางสังคมติดตัวมาแต่กำเนิด จึงไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ๒) มนุษย์มีความอยากทั้งด้านดีและด้านไม่ดี ทำให้มนุษย์รวมกลุ่มกันสร้างสังคมสร้างรัฐขึ้นมาเพื่อหาทางสนองความอยากของตนเอง ๓) มนุษย์ต้องการเข้าถึงภาวะสูงสุดของความเป็นมนุษย์ ซึ่งจะสามารถทำได้ก็ต่อเมื่ออยู่ภายในรัฐเท่านั้น ทำให้มนุษย์จำเป็นต้องสร้างรัฐขึ้นมาเพื่อจัดระบบ ต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการนำตนให้เข้าถึงภาวะสูงสุดของความ เป็นมนุษย์

การทำตามหน้าที่ถือเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ หน้าที่ของมนุษย์ หมายถึง กิจกรรมของวิญญาณซึ่งเป็นไปตามนัยแห่งเหตุผล มนุษย์มีหน้าที่ ๓ ประการ คือ ๑) หน้าที่ในการดำรงชีวิตหาเลี้ยงชีวิตตนเอง ๒) ตอบสนองประสาทสัมผัส ๓) หน้าที่ในการมีชีวิตที่กระตือรือร้นบนธาตุแห่งเหตุผล คือ การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่เหมาะสมกับความ เป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุด มนุษย์ที่ทำหน้าที่อย่างมีเหตุผลเท่านั้น จึงจะสามารถไปถึงจุดหมายในชีวิตได้ และหลักการในการใช้เหตุผล เพื่อให้ชีวิตไปถึงจุดหมายสูงสุด มี ๓ ประการ คือ ๑) ต้องใช้ปัญญา

ภาคปฏิบัติ ๒) คำนี้ถึงหลักทางสายกลางระหว่างความขาดและความเกิน ๓) ระหว่างเป้าหมายและวิธีการต้องให้สอดคล้องกัน เชื่อมโยงเป็นเหตุผลต่อกัน และไม่ลืมพื้นฐานข้อเท็จจริงเกี่ยวกับธรรมชาติชีวิตของมนุษย์

มองในภาพรวมแล้ว แนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ตามนัยของอริสโตเติลอยู่ในระดับที่ยังไม่พ้นตัวตน (Self) ทั้งนี้เพราะมีแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีอัตตา ส่วน พุทธปรัชญาเถรวาท สามารถทำความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ถึงระดับที่เลยความเป็นตัวตน (Transcending self) ทั้งนี้

เพราะมีทฤษฎีอนัตตาเป็นฐานในการทำความเข้าใจสรรพสิ่ง แม้ว่าทั้งสองแนวคิดจะมีฐานความคิดแตกต่างกัน แต่ประเด็นที่ทั้งสองแนวคิดเห็นตรงกัน ทำให้เราทราบว่า สัจธรรมสากลเกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ เป็นภาวะที่ดำรงอยู่ตามธรรมดาของตนหรือตั้งอยู่อย่างนั้น รอแต่ผู้ค้นพบและนำมาเปิดเผย ซึ่งกรณีนี้อริสโตเติลได้ใช้ตรรกะเป็นเครื่องมือในการหยั่งรู้สัจธรรมสากลนั้น ส่วนพระพุทธเจ้าทรงใช้พระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นเครื่องมือในการหยั่งรู้สัจธรรมสากล ผลของการค้นพบจึงลึกซึ้งมากน้อยกว่ากันเป็นธรรมดา

**เปรียบเทียบความเหมือนและความต่างธรรมชาติของมนุษย์ในพุทธปรัชญา
กับปรัชญาของอริสโตเติล**

แนวคิด	ความเหมือนกัน	ความต่างกัน
๑. ธรรมชาติที่เป็นองค์ประกอบแห่งชีวิตของมนุษย์	ทั้งสองแนวคิดแบ่งองค์ประกอบของชีวิตเป็น ๒ ส่วนเหมือนกัน คือ ส่วนที่เป็นสสารหรือรูปซึ่งได้แก่ร่างกาย กับส่วนที่เป็นออสสารหรือนามซึ่งได้แก่ จิตหรือวิญญาณทั้งสองแนวคิดเห็นเหมือนกันว่า ๑) ร่างกายของมนุษย์ประกอบขึ้นจากธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ๒) มนุษย์รับรู้โลกภายนอกผ่านประสาทสัมผัส	๑) พุทธปรัชญาเถรวาทวิเคราะห์รายละเอียดของกายมนุษย์ไว้อย่างละเอียดและลึกซึ้งกว่าอริสโตเติล ๒) ธาตุ ๔ ในปรัชญาของอริสโตเติล มีเชิงเดี่ยว ดำรงอยู่ถาวร ไม่เปลี่ยนแปลง แต่ธาตุ ๔ ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นธาตุเชิงซ้อน มีเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปตลอดเวลา นอกจากนี้ อริสโตเติลอธิบายธาตุ ๔ เพื่อแสดง

		<p>ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตโลกและจักรวาทเท่านั้น ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในทางจริยธรรมเหมือนในพุทธปรัชญาเถรวาท</p> <p>๓) อริสโตเติลไม่เชื่อว่ามนุษย์จะมีประสาทสัมผัสที่ ๖ มี แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อว่า ใจของมนุษย์ คือสัมผัสที่ ๖</p>
<p>๒. ธรรมชาติเกี่ยวกับวิญญาณของมนุษย์</p>	<p>๑) จิตหรือวิญญาณของมนุษย์มีอยู่จริง โดยอาศัยร่างกายดำรงอยู่</p> <p>๒) วิญญาณของมนุษย์เป็นนามธรรม ไม่มีรูปร่าง มีความสำคัญกว่าร่างกาย มีความสัมพันธ์กับร่างกายในลักษณะแบบองค์ภาพหรืออินทรีย์ภาพ วิญญาณเป็นแดนเกิดของความสุขที่แท้จริงของมนุษย์</p>	<p>๑) อริสโตเติล เชื่อว่าวิญญาณของมนุษย์มาจากแบบบริสุทธ์ แต่พุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อว่า วิญญาณของมนุษย์เกิดจากเหตุปัจจัยหลายอย่างรวมกัน</p> <p>๒) วิญญาณในทรรศนะของอริสโตเติล เกิดขึ้นและดำรงอยู่ตลอดเวลา มีอำนาจควบคุมความเป็นไปในชีวิตมนุษย์ ไม่ตกอยู่ภายในกฎไตรลักษณ์ แต่วิญญาณในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท เกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปเป็นกระแสตลอดเวลา ไม่มีการดำรงอยู่ถาวร ทั้งตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์</p> <p>๓) อริสโตเติลจำแนกส่วนต่างๆ ของวิญญาณไว้คนละแนวกับพุทธปรัชญาเถรวาท</p> <p>๔) ชื่อเรียก, ความหมาย, สถานะ, กระบวนการเกิด-</p>

		<p>ดับ, หน้าที่และจุดหมายสูงสุดของวิญญาณในปรัชญาของอริสโตเติล แตกต่างจากพุทธปรัชญาเถรวาทอย่างสิ้นเชิง</p>
<p>๓. ธรรมชาติพิเศษของมนุษย์</p>	<p>ทั้งสองแนวคิดเห็นเหมือนกันว่า ธรรมชาติพิเศษของมนุษย์มองได้ ๒ แง่ คือ</p> <p>๑) แง่จิตวิทยา</p> <p>๒) แง่ธรรมชาติฝ่ายนามธรรมของชีวิต</p> <p>ในแง่จิตวิทยา ความเป็นสัตว์ที่มีศักยภาพหรือภาวะแฝงจัดเป็นธรรมชาติพิเศษของมนุษย์ในแง่ธรรมชาติฝ่ายนามธรรมของชีวิต วิญญาณจัดเป็นธรรมชาติพิเศษของมนุษย์</p>	<p>๑) อริสโตเติลมองความพิเศษของวิญญาณมนุษย์โดยการเปรียบเทียบกับพืชและสัตว์อื่น แต่พุทธปรัชญาเถรวาทมองความพิเศษของวิญญาณในแง่ที่ว่า เป็นธรรมชาติที่สามารถฝึกฝนพัฒนาให้เจริญงอกงามและเข้าถึงโพธิปัญญาได้</p> <p>๒) ศักยภาพของมนุษย์ตามนัยของอริสโตเติลขึ้นอยู่กับวิญญาณหรือแบบกำหนดมาให้แต่ศักยภาพของมนุษย์ตามนัยของพุทธปรัชญาเถรวาทขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์เองว่าสามารถฝึกฝนพัฒนาตนเองได้สูงสุดเพียงใด</p>
<p>๔. ธรรมชาติแห่งความมีเหตุผลของมนุษย์</p>	<p>ทั้งสองแนวคิดเห็นเหมือนกันว่า มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลหรือมีปัญญา และเหตุผลหรือปัญญาของมนุษย์เกิดที่จิตหรือวิญญาณ เหตุผลหรือปัญญาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้ของมนุษย์ จัดเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่ง มีหลายระดับ เป็นภาวะที่ช่วยชี้นำพฤติกรรมของมนุษย์ มี</p>	<p>เหตุผลหรือปัญญาของมนุษย์ในทรรศนะของอริสโตเติลมีขอบเขตในระดับโลกิยะเท่านั้น แต่เหตุผลหรือปัญญาของมนุษย์ในทรรศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทมีทั้งระดับโลกิยะและระดับโลกุตตระ</p>

	<p>อิทธิพลต่อการตัดสินใจ และเป็นเครื่องมือสร้างความสุขให้แก่มนุษย์</p>	
<p>๕. ธรรมชาติที่มนุษย์มีเสมอเหมือนกับสรรพสิ่ง</p>	<p>ทั้งสองแนวคิดเห็นเหมือนกันว่าความเปลี่ยนแปลงและภาวะแฝงภาวะจริงเป็นธรรมชาติที่มนุษย์มีเสมอเหมือนกับสรรพสิ่ง</p>	<p>ทั้งสองแนวคิดบัญญัติเรียกชื่อความเปลี่ยนแปลงและภาวะแฝงภาวะจริงไม่เหมือนกัน กล่าวคือ อริสโตเติล เรียกความเปลี่ยนแปลงว่า “Change” และเรียกภาวะแฝงและภาวะจริงว่า “Potentiality and Actuality” ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเรียกความเปลี่ยนแปลงว่า “อนิจจตา” และเรียกภาวะแฝงภาวะจริงว่า “ทุกขตา” นอกจากนี้ พุทธปรัชญาเถรวาทค้นพบว่า “ความเป็นอนัตตา” เป็นธรรมชาติประการที่สามที่มนุษย์มีเสมอเหมือนกับสรรพสิ่ง ซึ่งเป็นธรรมชาติที่อริสโตเติลมองไม่เห็น</p>

บทสรุป

สรุปได้ว่า สัจธรรมสากลของชีวิตมนุษย์ที่ทั้งสองแนวคิดค้นพบบอกให้เราทราบว่า ความจริงสากลของบางอย่าง มนุษย์อาจรู้ได้ด้วยเหตุผลทางตรรกะและประสาทสัมผัส แต่ความจริงสากลของบางอย่าง มนุษย์อาจรู้ได้ด้วยประสบการณ์ตรงที่เป็นผลมาจากการฝึกฝนพัฒนาทางกาย ศีล จิตและปัญญา

อย่างต่อเนื่องจนกระทั่งมีเหตุปัจจัยพร้อมที่จะให้สามารถหยั่งรู้ความจริงอันนั้น

เมื่อมองในภาพรวมแล้ว แนวคิดเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ของอริสโตเติล ตั้งอยู่บนพื้นฐานทฤษฎีอัตตาซึ่งสืบทอดมาจากพลาโตผู้เป็นอาจารย์ ถ้าจัดระดับแนวคิด การทำความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ของอริสโตเติลอยู่ในระดับที่ยังไม่พ้นตัวตน(Self) หรือยังงานไม่พ้นจาก

ความเห็นแก่ตัวอย่างแท้จริง ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นสามารถทำความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ถึงระดับที่เลยความเป็นตัวตน (Transcending Self) หรือ เลยจากความเห็นแก่ตัวได้อย่างแท้จริง ทฤษฎีอนัตตาในพุทธปรัชญาเถรวาทคือข้อยืนยันในเรื่องนี้ ซึ่งแสดงให้เห็น

ว่าพุทธปรัชญาเถรวาทเชื่อในศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองของมนุษย์ ดังคำของนายแพทย์ประเวศ วะสี ที่ว่า “ความสามารถที่จะผ่านเลยความเป็นตัวตนขึ้นไปนี้ ถือว่าเป็นศักยภาพอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่สัตว์ประเภทอื่นไม่มี”

บรรณานุกรม

- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๒๕). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องในวโรกาสครบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (๒๕๔๑). **นิตยสารแนวพุทธ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (๒๕๔๔). **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : กองทุนวชิรธรรม.
- _____. (๒๕๔๕). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สื่อตะวัน จำกัด.
- พระราชวรมุนี (ประยูร ธมมจิตฺโต). (๒๕๔๐). **ปรัชญากรีก : บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ศยาม.
- Aristotle. (1988). **Metaphysics**. translated by W.D. Ross. Chicago : Encyclopaedia Britannica.
- _____. (1988). **On the Soul**. translated by J.A. Smith. Chicago : Encyclopaedia Britannica.